

Hoe duurzaam is een vitale economie?

door Jan van Dam en Wieger Fransen

De publicatie 'Naar een vitale economie' (1) van de SWB tracht een integrerend kader te bieden voor het nemen van beslissingen die economie, milieu en maatschappij beïnvloeden. Dit wordt gedaan door het presenteren van vier 'dimensies': dynamiek, democratie, duurzaamheid en draagvlak. Het doel hiervan is volgens de auteurs: "het bevorderen van een vitale economie". Het integreren van dimensies die tot op zekere hoogte met elkaar conflicteren is geen eenvoudige opgave. Of het de schrijvers gelukt is, zal hier worden besproken. De publicatie zal vooral worden beoordeeld vanuit het gezichtspunt van duurzame ontwikkeling.

Het primaat van dynamiek

Wat bij lezing onmiddellijk opvalt is de grote nadruk op de dimensie 'dynamiek'. Dynamiek wordt door de schrijvers gezien als iets wat van nature goed is. "Dynamiek is een uitdaging en stilstand betekent achteruitgang", staat er letterlijk. Dynamiek wordt geassocieerd met verandering en vernieuwing van producten en productiesystemen. In veel gevallen zal een grotere dynamiek dus betekenen dat de natuurlijke hulpbronnen sneller uitgeput raken en dat voor de komende generaties steeds minder overblijft. In zekere zin tonen de opstellers van het rapport zich bewust van deze omissie. Zij stellen onder meer dat door milieuvervuiling nieuwe schaarste ontstaat en dat hier dus kansen (en mogelijkheden) liggen. Ja, zo lusten we er nog wel één: iets is negatief, maar toch ook positief omdat het een uitdaging is om het te verbeteren! Hierbij wordt voorbijgegaan aan het feit dat bepaalde vormen van milieugebruik onomkeerbaar zijn (klimaatverandering, aantasting van ecosystemen). Het verwelkomen van nieuwe schaarste komt overeen met het verwelkomen van ziekten als bron van werkgelegenheid voor de medische stand. Natuurlijk zijn verandering en vernieuwing niet onwenselijk, maar het presenteren van dynamiek als een dimensie die een bepalende positie heeft ten opzichte van de andere dimensies gaat ten koste van de andere drie dimensies. Het zou beter zijn dynamiek niet te presenteren als doel, maar als middel en dynamiek ten dienste te laten komen aan de dimensies democratie, duurzaamheid en draagvlak. Uiteindelijk wordt de dimensie dynamiek (gelukkig) toch nog enigszins afgezwakt door naar voren te brengen dat verandering niet per definitie hoeft bij te dragen aan maatschappelijke vooruitgang.

*In het SWB-cahier
'Naar een vitale economie'
wordt een aantrekkelijk
perspectief geschetst voor het
integreren van meerdere doel-
stellingen dan alleen groei.
Van Dam en Fransen plaatsen
echter kritische kanttekening-
en bij de mogelijkheden van
integratie. Zij vragen om
nadere uitwerking, vooral als
het gaat om het belang van
duurzame ontwikkeling.*

Modernisering en duurzaamheid

Bij de behandeling van de dimensie duurzaamheid worden - in navolging van de kabinetsnota 'Milieu en Economie' van Paars I - milieu en economie niet tegenover elkaar geplaatst. De schrijvers pretenderen echter ook dat door herdefiniëring oplossingen dichterbij kunnen worden gebracht. Door niet de relatie tussen milieu en economie maar die tussen duurzaamheid en dynamiek centraal te stellen, wordt volgens de schrijvers een nieuwe dimensie aan de discussie toegevoegd. In plaats van deze herdefiniëring nader uit te werken, wordt gesteld dat het gaat om veranderingen teneinde de economische structuur te moderniseren, innovativiteit te bevorderen en concurrentiekracht te vergroten. Zo blijft echter onduidelijk wat

daaronder precies moet worden verstaan. Als het milieu werkelijk belangrijk wordt gevonden, dan zou ons inziens de nadruk dienen te worden gelegd op de volgende aspecten: met zo weinig mogelijk grondstoffen producten produceren (dematerialisatie, miniaturisatie), de uitstoot van milieubelastende stoffen zo veel mogelijk beperken, en de levensduur van de geproduceerde producten verlengen en ze recyclebaar maken. Als onder het moderniseren van de economische structuur wordt verstaan: een sectorstructuurverandering naar een groter dienstenaandeel en minder vervuilende industrie, innovativiteit naar meer duurzame manieren van produceren en het verbeteren van de concurrentiekracht voor milieuvriendelijke producten, dan zou daarmee inderdaad de dimensie duurzaamheid een goede dienst worden bewezen.

Concretisering

Wellicht is de benadering die in 'Naar een vitale economie' wordt gepresenteerd een nadere concretisering waard. Hoe werkt de benadering in de praktijk? Kan deze worden gebruikt bij de beoordeling van bijvoorbeeld de uitbreiding van Schiphol? Is deze analyse zinvol of kunnen beter bestaande instrumenten als de Milieueffectrapportage worden uitgebreid? Kan het gepresenteerde toetsingskader werkelijk een hulpmiddel zijn om de waarde van een verandering expliciet te maken of blijft het toch vooral een academische, in de praktijk niet te gebruiken benadering? Kortom, de publicatie moet gezien worden als een eerste aanzet en als zodanig tot nadere discussie en uitwerking aanleiding geven. ♦